

Vĩnh Biệt Thương Xá Tax

Tôi biết đến Thương xá Tax từ năm 1953 khi gia đình từ miền Bắc di cư vào Nam thời Đệ nhất Cộng hòa của Tổng thống Ngô Đình Diệm. Tax đã hiện diện tại Sài Gòn từ năm 1880 trong thời Pháp thuộc với cái tên “Cửa hàng Charner” (Grands Magasins Charner – GMC) tại góc của hai con đường Charner (Nguyễn Huệ ngày nay) và đường Bonard (Lê Lợi). Những cái tên đường “rất Tây” như Charner, Bonard được chính phủ Bảo hộ đặt từ năm 1865 để vinh danh Đô đốc Hải quân Pháp, Léonard Victor Joseph Charner (1797-1869) và Louis Adolphe Bonard (1805 - 1867), là những người có liên quan đến việc chinh phục Đông Dương của quân đội Pháp.

Trước đó, đường Bonard mang một cái tên rất bình dân: “Đường 13”. Đó chỉ là một con đường trong một xóm nhỏ mà cư dân địa phương thời đó gọi bằng một cái tên cũng dân dã không kém: “Xóm Thơm”. Mãi đến năm 1955, Ban Quản lý Định cư dưới thời Tổng thống Diệm mới đổi tên đường Charner thành Nguyễn Huệ, đường Bonard trở thành Lê Lợi. Hai tên đường từ đó mang tên các danh nhân Việt thay thế những ông tướng Pháp và rất may, Nguyễn Huệ - Lê Lợi vẫn còn tồn tại cho đến ngày nay.

Vị trí của “Cửa hàng Charner” (Grands Magasins Charner – GMC) thời Pháp thuộc

“Cửa hàng Charner” do “Công ty Thuộc địa các Nhà hàng lớn” (Société Coloniale des Grands Magasins - SCGM) xây dựng với số vốn ban đầu 12 triệu franc sau lên đến 30 triệu vào năm 1925.

Ban đầu, mặt tiền của tòa nhà *Grands Magasins Charner*, thường được gọi tắt là GMC, có gắn tháp đồng hồ theo kiến trúc của Pháp nhưng pha trộn những đường nét Á Đông với mái cong trên tháp.

Mặt tiền của GMC với tháp đồng hồ

GMC tọa lạc tại vị trí đẹp nhất của trung tâm Sài Gòn, kinh doanh các mặt hàng mà thời Pháp thuộc gọi là “bazar”, những sản phẩm đắt tiền, sang trọng được nhập cảng từ Pháp và Anh nhằm phục vụ cho người Pháp tại thuộc địa, giới thượng lưu Sài Thành và các đại điền chủ Nam kỳ Lục tỉnh.

GMC thời đó cũng đăng quảng cáo trên báo, tự hào là “Cửa hàng rộng nhất; Nhiều mặt hàng nhất và là Thương xá tốt nhất” (Magasins les plus vastes; Magasins les mieux assortis;

Magasins vendant le meilleur marché).

Bên cạnh các cửa hàng buôn bán, GMC còn có “phòng trà” (salon de thé) và “quán bar kiểu Mỹ” (bar Americain) với lời quảng cáo “Vào cửa tự do” (Entrée Libre) như để khuyến khích khách vãng lai đến mua sắm [*].

Năm 1942, việc kinh doanh lúc này rất thịnh vượng nên “Công ty Thuộc địa các Nhà hàng lớn” xây thêm một tầng lầu và đập bỏ phần tháp đồng hồ ngoài mặt tiền. Thay vào đó là hàng chữ GMC.

Đối với những người Sài Gòn xưa, bộ mặt mới của GMC với 3 tầng lầu trong thập niên 1940 so với 2 tầng lầu nguyên thủy có phần “đồ sộ” hơn nhưng hình như tòa nhà đã đánh mất vẻ “cổ kính” với tháp đồng hồ mang những đường nét kiến trúc Á Đông. Phải chăng đó cũng là “cái giá” phải trả khi người ta mãi chạy theo cái được gọi là “đồ sộ” mà quên đi những nét kiến trúc đặc thù của một công trình cổ. Xin nhắc lại, đó mới chỉ là thay đổi đầu tiên trong thập niên 1940 vì tòa nhà CMG sẽ còn phải đương đầu với nhiều thử thách những năm sau đó.

Quảng cáo của Cửa hàng Charner ----- GMC với 3 tầng lầu vào năm 1942

Tại đây người ta có thể mua các mặt hàng từ bình dân như đồ chơi trẻ con cho con cháu... đến những thứ đắt tiền như đồng hồ, máy ảnh hoặc nữ trang bằng vàng hay kim cương cho vợ hoặc người tình. Nói chung, Tax có thể coi là “thiên đàng mua sắm” của người Sài Gòn vào những thập niên 60 và 70.

Ngày xưa, trong “lộ trình” của người Sài Gòn khi “bát phở Bonard” không thể nào thiếu mục “ghé Tax”, đó có thể vào lúc khởi đầu hay kết thúc của cuộc hành trình dọc theo đường Lê Lợi. Quả thật, bên trong Tax người mua hàng bao giờ cũng ít hơn người “bát phở” với mục đích chỉ muốn được hòa mình vào đám đông. Dân “bát phở” thậm chí trong túi chỉ đủ tiền để uống ly nước mía Viễn Đông nằm ở góc Lê Lợi và Pasteur!

Vào những ngày cuối tuần còn có sự xuất hiện của những bộ kaki vàng, màu áo của sinh viên sĩ quan Thủ Đức được về phép. Họ vào đây để tìm lại cảm giác được sống giữa Sài Gòn đô hội sau một tuần đổ mồ hôi trên thao trường nắng cháy. Mai đây khi tốt nghiệp, ra trường họ sẽ tỏa đi các đơn vị khắp 4 vùng chiến thuật và sẽ ít có cơ hội nhìn lại hậu phương Sài Gòn!

GMC trở thành Tax từ thập niên 1960

Vào thập niên 60, người Sài Gòn rất hãnh diện với Tax. Hãnh diện từ thiết kế bên ngoài lẫn bên trong thương xá. Đường dẫn lên lầu là hai cầu thang bằng đồng hình vòng cung trông sang trọng như trong một dinh thự quyền quý.

Khách vào đây có thể đứng tựa lan can nhìn xuống cảnh mua bán tấp nập phía dưới hoặc ghé cửa hàng giải khát, gọi ly cà phê đá hay nước ngọt uống để làm dịu cơn nóng nực lúc ban trưa.

Buổi sáng tại Pôle Nord ngay tầng trệt cũng có phục vụ điểm tâm, vừa ăn vừa nhìn thiên hạ qua lại trước mặt. Buổi tối ngồi nhấm nháp chai bia Con Cọp, bia 33... một cái thú tương đối rẻ tiền mà Tax đem lại cho bất cứ ai ghé chơi vào bất cứ lúc nào.

Đó chính là sợi dây vô hình “buộc” người Sài Gòn với Tax cũng như La Pagode, Givral, Brodard, Thanh Thế hay kem Mai Hương đã một thời gắn bó với cuộc sống Sài Gòn. Những cái tên quen thuộc giờ đây đã trở thành hoài niệm đối với những người nay tóc đã điểm sương.

Thương xá Tax năm 1965

Thương xá Tax cũng đã đi vào văn chương, thơ phú và âm nhạc của người Sài Gòn. Trong ký ức một thời của mình, Ngô Thụy Miên ngồi tại hải ngoại viết về những quán hàng quen thuộc của Sài Gòn xưa:

*“Em nhớ không, La Pagode, Givral của những sáng hẹn hò,
Hoàng Gia, Pôle Nord của những chiều đưa đón, dạo phố tết
Nguyễn Huệ, Lê Lợi tấp nập người qua, và những tối ghé quán
Bà Cả Đợi, rồi Đêm Mâu Hồng. Cái không khí ấm áp tràn đầy
tình thương của quê hương đó, làm sao có thể ngờ được chỉ*

trong vài tháng đã chỉ còn để lại một mùa Xuân, một mùa Xuân cuối cùng của những đổi thay...”

Bài hát “Chiều trên Phá Tam Giang” của Trần Thiện Thanh lại diễn tả một buổi tối Sài Gòn sắp vào giờ giới nghiêm và Thương xá Tax đang chuẩn bị đóng cửa:

*“... Giờ này thương xá sắp đóng cửa, người lao công quét dọn hành lang, giờ này thành phố chột bùng lên để
rồi ta nghỉ sớm. Ôi Sài Gòn, Sài Gòn giờ giới nghiêm, ơi Sài Gòn, Sài Gòn giờ giới nghiêm, ôi em ơi Sài Gòn
không buổi tối...”*

Thương Xá Tax sau 1975:

Sau ngày Sài Gòn “đổi chủ”, Thương xá Tax cũng được “đổi đời”! Nhu cầu mua sắm của người Sài Gòn được thay thế bằng “hệ thống bao cấp nhu yếu phẩm” của nhà nước cho nên sự nhộn nhịp của một trung tâm mua sắm ngày nào nay không còn lý do để tồn tại. Tax biến thành nơi trưng bày mặt hàng sản xuất của các công ty quốc doanh.

Đến năm 1978, Tax được “cởi trói” và “hóa kiếp” thành “Cửa hàng Phục vụ Thiếu nhi Thành phố”. Người bán hàng, khi đó được gọi là “Mậu dịch viên”, lại “thất khản quàng đỡ” như thiếu nhi để bán mặt hàng chính là đồ chơi cho trẻ con được sản xuất bởi các công ty quốc doanh. Dĩ nhiên là “phục vụ thiếu nhi” như tên gọi của cửa hàng nhưng chắc chắn việc trả tiền là của các bậc phụ huynh. Họ chất chiu từng đồng trong thời khó khăn bao cấp để “mua” nguồn vui cho trẻ thơ qua những con búp bê bằng nhựa tái sinh hay chiếc xe hơi làm bằng gỗ.

Đến năm 1981 Tax một lần nữa đổi tên thành “Cửa hàng Bách hóa Tổng hợp Thành phố” trực thuộc Sở Thương Nghiệp và trở thành một trong những cửa hàng lớn nhất Việt Nam thời bấy giờ. Tax khi đó mang cái tên thật lạ lẫm, vừa dài vừa khó nhớ đối với người Sài Gòn nên trong suốt thời gian từ 1981 đến 1990 người ta vẫn dùng cái tên cũ: “... đi lên Tax...” “mua cái này ở Tax...”.

Đáng chú ý là “Cửa hàng Bách hóa Tổng hợp Thành phố” đã thu hút một số du khách đến từ các nước Đông Âu nên người Sài Gòn lại có một cái tên “bán chính thức” là “Chợ Liên Xô” hay ngắn gọn hơn, “Chợ Nga”! Khách hàng nhiều khi đóng thành

tùng thung để chuyển về nước những mặt hàng... tư bản.

Vào thời điểm “thịnh vượng”, tòa nhà trở thành một trung tâm giao dịch với các mặt hàng phong phú, từ quần áo, may mặc, mỹ nghệ đến những mặt hàng xa xỉ đều xuất hiện.

Hình như nhà nước cũng ý thức được “Thương hiệu Tax” đã ăn sâu vào nếp nghĩ của người dân nên ngày 19/1/1998 dòng chữ “Thương xá Tax” chính thức được đặt trên nóc tòa nhà! Thế là sau bao nhiêu năm “lặn đạn”, tòa nhà được “phục hồi danh hiệu” đã có từ xưa.

Thương hiệu “Thương xá Tax” xuất hiện trở lại năm 1998

Bước vào thời kỳ “đổi mới” trước sự cạnh tranh từ các trung tâm thương mại do người nước ngoài đầu tư và quản lý, một lần nữa áp lực cạnh tranh đã buộc Thương xá Tax phải tự làm mới mình. Thương xá từ đó thuộc quyền quản lý của “Công ty Bán lẻ Tổng hợp Sài Gòn”, trực thuộc “Tổng Công ty Thương mại Sài Gòn” với tên thương mại là SATRA (Saigon Trading Group), được thành lập từ năm 1995.

SATRA bên cạnh thương hiệu “Thương xá Tax”

Đọc đến đây chắc hẳn có bạn đọc thắc mắc tại sao bài viết này lại mang tựa đề “Chia tay Thương xá Tax”?

Nếu chú ý theo dõi báo chí trong nước ta sẽ hiểu ngay vì sao sẽ phải chia tay. Báo *Tuổi trẻ*, ngày 20/8/2014, đưa tin trong một bài viết có tựa đề “Tiểu thương Thương xá Tax “chết đứng”

“Việc thương xá Tax thông báo kết thúc hợp đồng thuê mặt bằng kinh doanh tại đây trước ngày 1/10 đã khiến các tiểu thương than “chết đứng”. Trong khi đó khu vực kinh doanh trên đường Nguyễn Huệ (Q. 1, TPHCM) bị ảnh hưởng bởi việc xây nhà ga metro cũng kêu trời khi việc kinh doanh bị ảnh hưởng nghiêm trọng”.

Trên *Thanh niên Online*, tác giả Trần Thùy Linh sau khi nhắc lại việc “xóa sổ” khu vực Passage Eden đã viết:

“... Và máy hôm nay, có một nỗi đau tưởng đã lên da non, bỗng bùng lên, dữ dội, khi nghe tin thương xá Tax sẽ vĩnh viễn bị xóa sổ. Tôi tin rằng những “vô tri, vô giác” ấy, những “vật cản phải hy sinh cho sự phát triển” trên khu đất vàng ấy, đã đau lắm. Một cao ốc 40 tầng hiện đại, sáng choang sẽ mọc lên, thay thế cho Tax già nua cũ kỹ đã 134 tuổi. Khu trung tâm Sài Gòn sẽ còn gì?”

Mô hình dự án toà tháp Tax Plaza cao 40 tầng

Kiến trúc sư Nguyễn Ngọc Dũng trong bài viết “Sài Gòn đang trở nên xa lạ” đưa ra nhận xét mang tính chuyên môn:

“Với một diện tích khiêm tốn vài trăm ha, trung tâm Sài Gòn vốn được quy hoạch thành khu trung tâm hành chính và công cộng nay lại đang được nén chặt đến mức ngột thở. Sài Gòn xưa giờ đang trở thành đô thị của một nước xa lạ nào đó, những bản sắc vốn có và hồn đô thị của thành phố 300 năm tuổi đang bị xóa nhòa.

Liệu bạn có còn tìm được nét Sài Gòn xưa ở những cao ốc mang tên nước ngoài như Royal Garden, Eva Royal Plaza, Avalon, Sailing Tower, Centec Tower hay Kenton Residence, Gemadept Tower, The Manor? Cái tên Sài Gòn cũng được nhắc tới nhưng lại rất một nét lai căng, ví như Saigon Sky Garden, Saigon Plaza...”

Người Sài Gòn ngồi nhìn Thương xá Tax trước ngày chia tay

Tôi bỗng rùng mình khi nhớ lại một câu nói của ai đó. Câu này đã được dẫn trước bài viết nhưng cũng xin ghi lại một lần nữa để chúng ta đừng quên:

“Nếu anh bắn vào quá khứ bằng khẩu súng lục, tương lai sẽ bắn lại anh bằng một khẩu đại bác”

Nguyễn Ngọc Chính